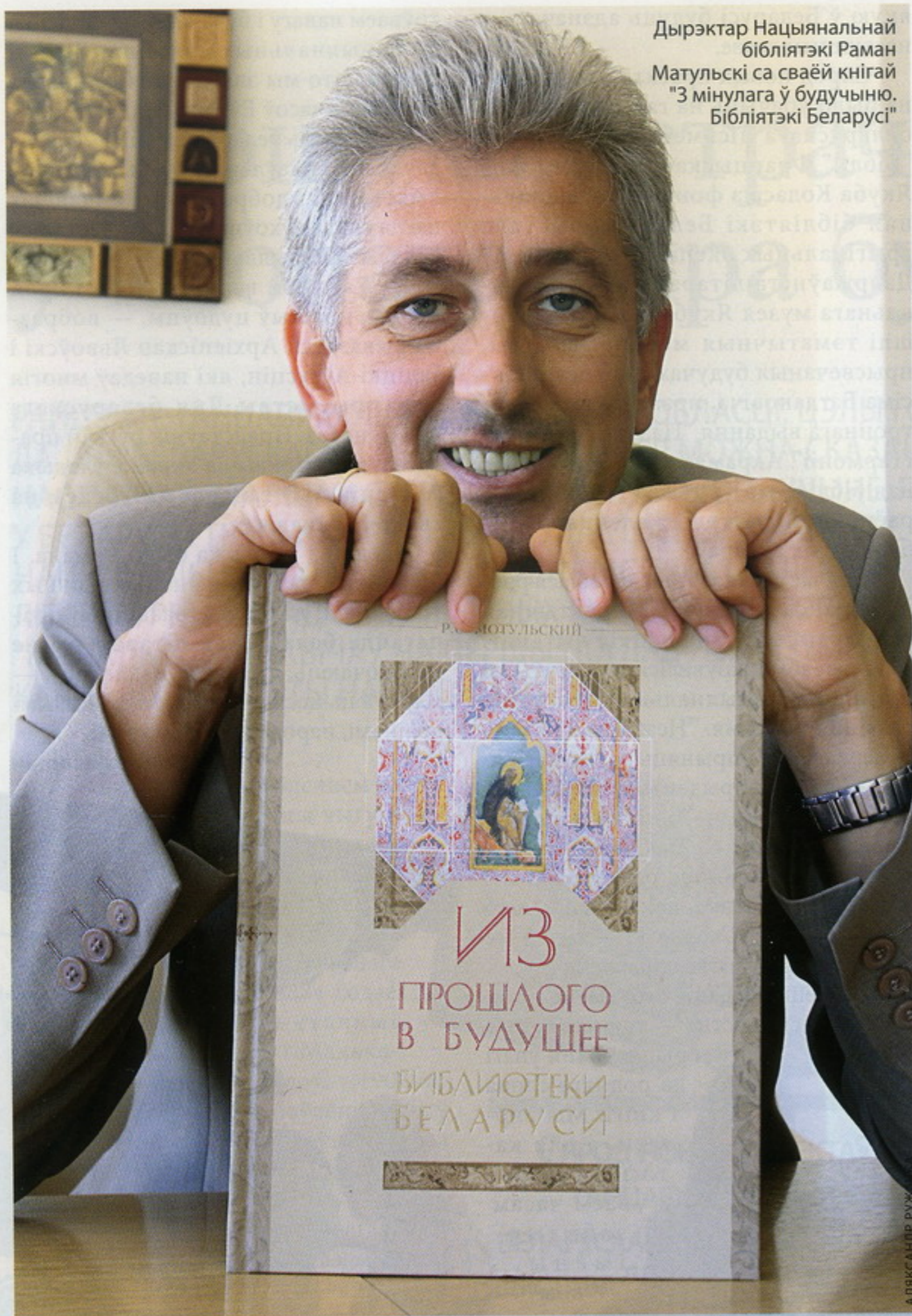

Дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Раман Матульскі са сваёй кнігай "З мінулага ў будучыню. Бібліятэкі Беларусі"

Дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі прэзентаваў даследаванне "З мінулага ў будучыню. Бібліятэкі Беларусі".

Прафесар прасачыў лёсы найбуйнейшых кніжных збораў краіны з XI стагоддзя і прыйшоў да вытокаў галоўнага сховішча фаліянтаў і манускрыптаў. Ён адказаў на нашы пытанні.

— *Хто і калі напісаў першую беларускую кнігу?*

— Першыя кнігі ў нашу краіну завезлі з Візантыі грэкі-місіянеры, якія распаўсюджвалі тут хрысціянства. Невыпадкова сугучныя словы "бібліятэка" і "Біблія", бо першае слова, запісанае, а затым надрукаванае на паперы, было Божым. З тых часоў на працягу многіх стагоддзяў царква клапацілася аб захаванні і прымнажэнні кніг, пры манастырах і саборах ствараліся першыя бібліятэкі. Дарэчы, да нашых дзён захаваліся фрагменты першай беларускай бібліятэкі, якая існавала пры полацкім Сафійскім саборы. Праўда, цяпер манускрыпты з гэтага збору захоўваюцца за мяжой — у Варшаве і Львове.

— *Няўжо яны ацалелі з XI стагоддзя, калі быў пабудаваны сабор?*

— Яны адносяцца да XV—XVI стагоддзяў. І былі вывезеныя з Полацка падчас барацьбы за горад паміж Польшчай і Расіяй. Гэтыя кнігі для нас з'яўляюцца сімвалам таго, якая катастрофа напаткала ўсю культурную спадчыну краіны: на працягу сотняў гадоў яе рабавалі шмат разоў. Аднак быў час, калі Беларусь была самай перадавой дзяржавай Усходняй Еўропы па кнігавыдаўніцтве. Калі ў нас у XVI стагоддзі выйшла 400 кніг, то ва Украіне — 30, а ў Расіі толькі 10. Гэтыя лічбы я знайшоў у расійскіх даследчыкаў і спадзяюся на іх аб'ектыўнасць. Нагадаю, што менавіта наш Францыск Скарына пачаў кнігадрукаванне сярод усходніх славян — гэта таксама пра многае гаворыць.

— *Аднак ці не перастала кніга быць каштоўнасцю нумар адзін у сучасным грамадстве?*

— У старажытнасці, асабліва да вынаходства кнігадрукавання, кожны фаліянт цаніўся на вагу золата. Кніга лічылася без перабольшання дарагім задавальненнем: яе маглі сабе дазволіць толькі вельмі заможныя людзі. Калі знатны чалавек меў бібліятэку з 10 фаліянтаў — яна ўжо лічылася вялікай. Але цяпер кніга ператварылася з прадмета раскошы ў звычайную рэч. Аднак гэта не значыць, што кніга хутка зусім знікне.

Па слядах бібліятэчных

РАМАН МАТУЛЬСКІ РАСКАЗАЎ АБ BYЛОЙ ВЕЛІЧЫ І ЦЯПЕРАШНІМ БАГАЦЦІ КНІЖНЫХ ЗБОРАЎ КРАІНЫ

Калі пачыналі ўзводзіць новы будынак Нацыянальнай бібліятэкі, то многія сумняваліся: а ці трэба, маўляў, яно — інтэрнэт хутка зробіць друкаваныя выданні непатрэбнымі. Але з распаўсюджваннем электронных носьбітаў інфармацыі кніга ізноў становіцца эксклюзіўным таварам: яе тыражы змяншаюцца, кошт узрастае, а выдаўцы ўсё больш клапацяцца пра яе знешні выгляд.

— *Гэта значыць, мы зноў вернемся ў часы, калі кніга была лепшым падарункам?*

— А мы і не адыходзілі ад гэтага. Добрая кніга заўсёды цанілася. Глядзіце, як хутка развіваецца кінематограф, інтэрнэт — злічбавымі малюнкамі можна тварыць любыя цуды, але пры гэтым карціны не зніклі, наадварот, — растуць у кошце. Тое ж адбываецца і з кнігай. Заўсёды будуць запатрабаваныя фотаальбомы, прыгожа аформленыя паэтычныя зборнікі.

— *Што вас падытурхнула ўзяцца за гісторыю беларускіх бібліятэк? Тэкст цягне на доктарскую дысертацыю...*

— Аднаго звання доктара педагогічных навук мне дастаткова. У грамадстве выспела патрэбнасць ведаць сваё мінулае. А кніга — гэта падмурак сучаснай цывілізацыі — тое, на чым мы стаім. Каб спазнаць вытокі нашай культуры і дзяржаўнасці, трэба ведаць гісторыю таго, на чым стаіць наш свет, — кнігі.

— *Якое самае галоўнае адкрыццё вы зрабілі, “падарожнічаючы” па слядах бібліятэк мінулага?*

— У нас была багатая кніжная культура, але ад яе ў Беларусі засталася вельмі мала. Кожны абзац маёй работы можна працягнуць і “вырасціць” з яго асобную кнігу, гісторыю пра часцічком сумны лёс той або іншай бібліятэкі. Дастаткова сказаць, што мы зусім мала ведаем аб кніжным зборы Полацкага езуіцкага калегіума. Вядома дакладна: бібліятэка налічвала 40 тысяч кніг у пачатку XIX стагоддзя. Для таго часу — вельмі вялікая калекцыя! Больш важнае іншае: калегіум па статусе быў роўны ўніверсітэту — гэта фактычна першая ВНУ на сучаснай тэрыторыі Беларусі з першай “універсітэцкай” бібліятэкай. Але яна была рассяяна па свеце пасля закрыцця калегіума. Я спадзяюся, калі-небудзь мы зможам аднавіць яе хоць бы ў электронным выглядзе. Нацыянальная бібліятэка цяпер аднаўляе ў электронным выглядзе нясвіжскую бібліятэку Радзівілаў. Гэта вялікі міжнародны праект, які рэалізуецца разам са спецыялістамі з Расіі, Украіны,

Польшчы. Сёння вядома, дзе знаходзяцца кнігі і дакументы з бібліятэкі і архіва Радзівілаў, складаюцца каталогі ўсіх яе частак. Часткова ўжо створаны электронны каталог бібліятэкі Храптовічаў, якая сёння знаходзіцца ў Кіеве. Пачата работа па аднаўленні бібліятэкі Сапег. Мінулым летам у Беларусь вярнуліся кнігі з Германіі, вывезеныя ў гады Другой сусветнай вайны. Батанічны сад і Батанічны музей Свабоднага ўніверсітэта Берліна вярнулі Беларусі 500 кніг і часопісаў, выдадзеных на лацінскай, нямецкай, французскай, рускай, беларускай і ўкраінскай мовах у XIX — пачатку XX стагоддзя. Кнігі трапілі ў Берлін з горада Горкі, што пад Магілёвам, у 1943-м. Такая падзея ў бібліятэчным жыцці краіны адбылася ўпершыню за доўгія гады.

— Не. Адрозненне не толькі ў арыгінальнай форме і архітэктуры будынка. Каб чытаць кнігу, дастаткова мець стол і стул. А наша бібліятэка — твор мастацтва. У нас ёсць музей, мастацкая галерэя, канферэнц-зала — усё гэта нехарактэрна для звычайнага паняцця “бібліятэка”. Не магу назваць ніводнай еўрапейскай бібліятэкі, у якую людзі хадзілі б на экскурсіі.

— *Якія рарытэты захоўваюцца ў фондах Нацыянальнай бібліятэкі?*

— Увесь фонд аддзела рукапісаў, старадрукаваных і рэдкіх выданняў сёння налічвае каля 70 тысяч дакументаў. Асаблівы наш гонар складае збор выданняў беларускага першадрукара Францыска Скарыны — 10 кніг “Бібліі”, выдадзеных у Празе ў пачатку XVI стагоддзя. Нацыянальная бібліятэка рыхтуе вір-

“УВЕСЬ ФОНД АДДЗЕЛА РУКАПІСАЎ, СТАРАДРУКАВАНЫХ І РЭДКІХ ВЫДАНИЯЎ СЁННЯ НАЛІЧВАЕ КАЛЯ 70 ТЫСЯЧ ДАКУМЕНТАЎ. АСАБЛІВЫ НАШ ГОНАР СКЛАДАЕ ЗБОР ВЫДАНИЯЎ БЕЛАРУСКАГА ПЕРШАДРУКАРА ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ — 10 КНІГ “БІБЛІІ”.

— *А чаму вы прысвяцілі сваё жыццё бібліятэкам?*

— Школьныя гады прайшлі ў сельскай бібліятэцы і ў клубе, дзе працаваў бацька. Для мяне ён быў чалавекам, з якога можна было браць прыклад. Бацька шмат чытаў, шмат ведаў і быў для мяне вялікім аўтарытэтам. Калі я ўбачыў у газеце аб’яву аб тым, што ў Мінску ў новым прыгожым будынку адкрыўся Інстытут культуры, роздумаў не было — трэба ехаць! Я старанна здаваў уступныя іспыты — і быў залічаны студэнтам. Размеркаваўся затым у Дзяржаўную бібліятэку Беларускай ССР імя Леніна — папярэдніцу Нацыянальнай, якую цяпер узначальваю. У 30 гадоў абараніў кандыдацкую, а затым прыйшоў працаваць у Мінскі інстытут культуры, які заканчваў, выкладчыкам на кафедры бібліятэказнаўства. У 1998-м мяне запрасілі на пасаду дэкана факультэта бібліятэчна-інфармацыйных сістэм Універсітэта культуры. А ў 2003 годзе я стаў дырэктарам Нацыянальнай бібліятэкі.

— *Вы пабывалі ў многіх краінах свету. Ці ёсць аналагі галоўнай бібліятэкі Беларусі за мяжой?*

туальную базу нацыянальных выданняў, якія былі выдадзеныя ў Беларусі за ўсю яе гісторыю.

— *Ці можна замаўляць кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі з-за мяжы?*

— Праз нашу бібліятэку беларусы могуць карыстацца кніжнымі зборамі Кембрыджа або Оксфарда. У нас ёсць доступ да 140 баз дадзеных найбуйнейшых бібліятэк свету. А кнігі з Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі могуць замаўляць у электронным выглядзе чытачы на ўсіх кантынентах. Акрамя таго, летась у Вашынгтоне адбылася ўрачыстая цырымонія перадачы Бібліятэцы кангрэса ЗША лепшых беларускіх кніг — лаўрэатаў нацыянальных і міжнародных кніжных конкурсаў. Я перадаў гэтыя выданні кіраўніку еўрапейскага дэпартаменту Бібліятэкі кангрэса Джорджэт Дорн. І цяпер штогод мы будзем адпраўляць 5 найбуйнейшым бібліятэкам свету каля ста лепшых кніг айчынных выданняў. Гэтыя падарункі пакладуць пачатак беларускім калекцыям у найбуйнейшых бібліятэках свету.

Віктар Корбут